

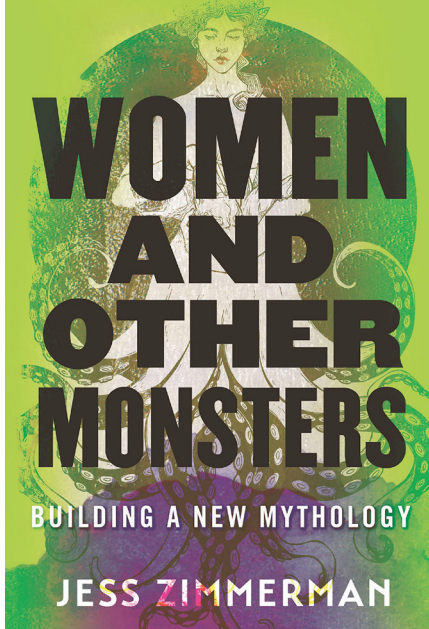
folk/ed. Derg, 2022; 28(3)-111. Sayı/Issue -Yaz /Summer

Kitap Tanıtımı / Book Review

Zimmerman, J. (2021). *Women and Other Monsters: Building a New Mythology* (Birinci Baskı). Boston: Beacon Press

ISBN: 978-0807054932. 224 s.

Hüseyin Ekrem Ulus*

* Dr. Öğretim Görevlisi Hüseyin Ekrem Ulus. Ege Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu Yabancı Diller Bölümü. huseyin.ekrem.ulus@ege.edu.tr. ORCID 0000-0002-0310-6455

Batı kültürünü şekillendiren ve bu süreçte yüzyıllardır insanların düşünme ve yaşama tarzlarını yoğun olarak etkileyen mitolojik hikâyelerin erkek-egemen bir karaktere sahip olduğu, kadın düşmanı ve ırkçı özellikler barındırdığı ifade edilebilir mi? Eğer metinlerde işlenen böylesi bağınaz ve hoşgörüsüz bakış açıları antik mitlerde olduğu kadar günümüzde de mevcutsa, geçmişten modern hayatımıza sızan ve onu ele geçiren bu ayrımcı tavırlara karşı nasıl mücadele edebiliriz? Hem birer modern okuyucu, hem de dünya vatandaşları olarak, varolan problemleri ve dışlayıcı mitolojiyi nasıl daha kapsayıcı ve çoğulcu hale getirebiliriz? Hatta mevcut ayrımcı mitolojiye alternatif yeni bir mitoloji inşa etmek mümkün müdür? 2021 yılında Amerikan yazar ve editör Jess Zimmerman tarafından yayınlanan *Women and Other Monsters: Building a New Mythology* (*Kadınlar ve Öteki Canavarlar: Yeni Bir Mitoloji İnşa Etmek*) kitabı tam da bu gibi soruları 21. yüzyıldan ve yazarın öznel deneyimlerinden hareketle cevaplandırmayı hedefliyor.

Eserin temel tezi, yaklaşık M.Ö. 6. yüzyıl ile M.S. 6. yüzyıl arasında kadını canavarlaştıran bir anlayışın Batı kültürünün içine işlemiş olması üzerine kuruludur. Bu misojinist (kadın düşmanı) ve ayrıca beyaz kadını daha makbul gören ırkçı ve erkek-egemen anlayış, kadını bireysel ve toplumsal olarak sınırlandıran ayrımcı bir düşünce sistemini güçlendirdi. Yukarıdaki sorulara yanıt ararken yazar Jess Zimmerman sıradışı bir anlatı tekniği kullanır. Oniki bölümden oluşan kitap her bölümde önce antik mitolojik hikâyelerden seçmeler anlatılır, daha sonra bu hikâyeleri beyaz genç bir Amerikalı kadın yazarın yani Zimmerman'ın kendi hayatından anı ve deneyimlerle iç içe geçirilerek, antik ve modern sorunlar mitler aracılığıyla okuyuculara aktarılır.

Eserde, Batı edebiyatında *memoir* (anı) türü olarak tanımlanabilecek anlatıyla mitolojik hikâyeleri iç içe aktarılır ve bu anlatı tarzı aynı zamanda kitabın politik görüşü ve iddiasıyla örtüşür. Zimmerman, modern hakim ideolojinin temelinde yatan erkek bakış açısının aslında bilginin kriterlerini kendi çıkarları doğrultusunda şekillendirdiğini ve kendi çıkarlarına hizmet etmeyen görüşleri bilime aykırı (unscientific) ve büyüsel (occult) olarak tasnif ettiğini yazar (Bölüm 7). Nasıl kadınlar ilk çağda canavar ve ortaçağda cadı suçlamasıyla toplumsal alandan uzaklaştırılmışsa, modern epistemolojik bağlamda benzer şekilde kadının kendisini toplumsal alanda ifade etme fırsatlarını kısıtlamaktadır.

Bu sorunu ele alırken Zimmerman mitolojik hikâyelere eleştirel olarak yaklaşır; objektif ve/veya bilimsel bir anlatı tarzı kullanmak yerine, bireysel deneyimlerine dayanan bir anlatı tarzını benimser. Bu bağlamda yazar, kendi zamansallığının (21. yy.) ve de tikel ve ayrıcalıklı konumunun (yani *Amerika'nın zengin kuzeydoğu bölgesinde yaşayan beyaz ve eğitilmiş bir kadın* olmasının) bilinciyle yazdığını sık sık vurgular. Bu anlatı tarzı eserin hem formunu hem içeriğini belirler ve böylece güçlü bir mitoloji eleştirisi ortaya koymasını sağlar.

Kitabın bir başka önemli tezi de mitolojik hikâyeleri zamansal olarak, farklı tarihsel ve kültürel koşullar altında farklı şekillerde okuduğumuz iddiasıdır. Daha somut olarak ifade etmek gerekirse, yazara göre Antik dönem ile Rönesans'ta mit yaratımı ve alımlanması nasıl farklıysa, 19. ve 21. yüzyıl için de aynı durum geçerlidir. Örneğin, Antikite'de mitik kadın karakterler sivri dişleri, yılanı dilleri ve pençeleriyle tam bir canavar olarak resmedilirken,

19. yüzyılda artık kadınsılığın ön plana çıktığı, cinsel çekiciliğin entrikacılıkla iç içe geçtiği bir kadın imgesi daha belirgin hale geldi. Başka bir deyişle, Antikiteden 19. yüzyıla uzanan süreçte canavarlar dişlerini, pençeleri, uzun dillerini görece kaybeder ve yerini kadın bedeninin cinsel cazibesine bırakır. Ama Zimmerman'ın dikkat çektiği gibi bu noktada erkek egemen zihniyetin kadına bakışında büyük bir değişiklik gerçekleşmez. Hatta eski zihniyetin çok daha güçlü şekilde ortaya çıktığı iddia edilebilir, zira çekici ve baştan çıkarıcı kadın bedeni, artık canavar özelliklerini gizlemekte ve böylece daha tehlikeli hale gelmektedir. Buradan hareketle Zimmerman modern mitolojide her kadının daha insani görünen cinsel çekicilik vasıtasıyla aslında halen bir canavar olarak tasvir edildiğini vurgular.

Zimmerman'ın mitlerin dönemsel olarak farklı okunduğu iddiası elbette haklı ve doğru bir okuma olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda eserin, mitik hikayelerin perspektiflerini değiştirerek toplumsal sorunlara eleştirel bir bakış açısı geliştiren ve 21. yüzyılda iyice güçlenen bir mitografi geleneğinin devamı olduğunu ifade edebiliriz. Zimmerman'ın da eserinde doğrudan atıfta bulunduğu Margaret Atwood ve Madeline Miller gibi yazarlar bu geleneğin temsilcileri olarak gösterilebilir. Zimmerman'ın eseri tıpkı Atwood ve Miller'ın eserleri gibi, modern kültürü Antik mitler üzerinden inceler ve perspektif değiştirme tekniğiyle mitik hikayelerin ideolojik maskesini düşürerek eleştirel bir tutum benimser.

Eserin birinci bölümü (*Sister Monsters/Canavar Kızkardeşler*), antik mitlerin ve bizim mitoloji okumalarımızın misojinist, patriyarkal, beyaz ve Batı-merkezli olmak zorunda olmadığını okuyucuya hatırlatır. Bu durum, Atwood ve Miller gibi yazarların sürdürmekte olduğu *yeni ve eleştirel mit yazımının* yani *mythmaking* geleneğinin gittikçe güçleneceğine de işaret eder. İkinci bölüm (*How to Turn a Man to Stone/ Bir Erkeği Taşa Çevirmek*) ise beyaz kadın imgesinin ırkçı boyutlarını tartışır. Üçüncü bölüm (*Voracious/Obur*) fiziksel zayıflık-şişmanlık anlatıları üzerinden kadının nasıl pasifleştirildiğini tartışır. Örneğin eser, Antik karakter obur Charybdis gibi kadın mitik canavarlara yüklenen yeme ve yok etme arzusu ile modern kadının aç kalarak zayıflama arzusunu yan yana getirir. Yazara göre zayıflık üzerinden tesis edilen modern dişil güzellik ideali ile oburluk üzerinden tesis edilen canavar kadın imgesi özünde kadını pasifleştirmek bakımından aynıdır. Başka deyişle, oburluk kadar zayıflık da aynı erkek egemen zihniyetin farklı yansımalarıdır.

Zimmerman dördüncü bölümde (*Dogs Below The Waist/Belinin Alt Kısmı Köpeklerden Oluşan Kadın Canavar*) ataerkil bakışın (male gaze) kadın bedenini nasıl bir *canavar* ya da *cinsel bir obje* olarak gördüğünü; erkeğin kadın bedenine karşı iştahla nefret arasında sıkışıp kaldığını örnekler üzerinden tartışır. Beşinci bölüm (*Singing for Bread/Ekmek için Şarkı Söylemek*) Ciguapa, Patasula veya Iara, Geyik Kadın, Succubus ve Sirenler gibi mitleri modern dönem rock müzik klipleriyle karşılaştırarak kadın bedeninin erkeğin fantazisinde halen baştan çıkarıcı bir nesne olarak nasıl tasavvur edildiğini gösterir. Zimmerman'a göre bu hikayelerin ortak bir özelliği vardır. O da erkeğin kadına aslında hiçbir zaman gerçekten bakmamış olmasıdır. Örneğin Sirenlerin hikayesinde erkeğin iki seçeneği vardır: ya Sirenleri dinlememek ya da onlara hiç bakmamak. Kadınlar bu hikayelerde her zaman baştan çıkarıcı ve yokedici canavarlar olarak tasvir edildikleri için, onların hikayeleri Zimmerman'a göre kadın bakış açısıyla yeniden yazılmayı beklemektedir.

Altıncı bölüm (*The Snatchers/Kapkaççılar*) *Harpy* adı verilen yarı kartal yarı kadın mitolojik karakterleri yine Antikite ve modern yaşamı karşılaştırarak inceler. Bu bölümün ana tezi özetle şudur: Virgil eserlerinde Harpy denilen kadın canavarları kadını yüzlere, yırtıcı pençelere ve saldırgan iştahlara sahip varlıklar olarak resmeder. Bu noktada Zimmerman söz konusu kadın canavarların dolayısıyla bütün kadınların güzel yüzlerine rağmen aslında birer canavar olarak resmedildiklerini düşünür. Ancak Zimmerman bu fikrini daha da derinleştirir. Yazara göre Harpy miti şunu gösterir: Erkeklerin toplumsal yaşamda yer edinme arzuları, hırs ve rekabet gibi olumlu kavramlarla açıklanırken, kadınların benzer talepleri onlara yüklenen canavar gibi olumsuz imgelerle değerlendirilir ve kadınlar bu yolla dışlanır. Bu bağlamda Zimmerman, ABD başkanlık seçimlerinde Donald Trump'ın rakibi Hillary Clinton'ın *Harpy* olarak adlandırılmasını veya edebiyat dünyasında neyin yayınlanıp neyin yayınlanmayacağına karar veren editörlerin ağırlıklı olarak hala erkek-egemen zihniyete sahip olmasını örnek olarak gösterir.

Kitabın belki de en başarılı kısmı olan yedinci bölüm (*That's What You Think/Sen Öyle San*) Amerikalı yazar Muriel Rukeyser'in Oedipus mitini yeniden yazımını konu edinir. Burada bir dişi mitik-karakter olarak bilge Sfenks'in Oedipus mitinde aktarılandan daha fazlasını bildiği ve bu yüzden ironik şekilde Oedipus'un en baştan kaybetmeye mahkum olduğu anlatılır. Buna göre Sfenks hakikati Oedipus ve diğer erkeklerden saklar. Oedipus Sfenks'in bilmesinin cevabını bulana kadar, ve hatta cevap verdikten sonra bile bu sır aslında tam olarak çözülemez. Zira bilindiği üzere Oedipus'un bilmeceye verdiği cevap "insan"dır (*man*). Rukeyser tam da bu cevaba odaklanır. Rukeyser'e göre Oedipus'un cevabı "*man*" kelimesiyle insana değil, aslında erkeğe işaret eder. Oedipus bu ifadeyle aslında tüm insanları kastettiğini söylediğinde, aldığı cevap şudur: "Sen öyle san". Her ne kadar bilmece cevaplandıktan sonra Sfenks bir dişi karakter olarak ortadan kalksa ve erkek karakter Oedipus kazanmış görünse de, "Sen öyle san" ifadesi, Oedipus'u trajik bir sonun beklediğini ifade eder. Böylece bu karşılaşmada kazanan Oedipus değil, bilge Sfenks'tir, yani erkek değil kadındır.

Benzer bir mitik yeniden okuma yöntemi kitabın sekizinci bölümünde de (*Social Justice Warriors/Sosyal Adalet Savaşçıları*) takip edilebilir. *Eumenides* tragedyasında Orestes'in akatlanması ve gazap tanrıçalarının (Furies) etkisizleştirilmesi ile kadınların öfkesinin sistematik olarak bastırılması arasında ilişki kurulur. Dokuzuncu bölüm (*Deep Houses/Derin Evler*), Chimera mitindeki gibi (aslan başlı, keçi bedenli ve yılan kuyruklu dişi canavar) kadınların kabul edilemez olarak görülen özelliklerinin kesilip ortadan kaldırılmaya çalışıldığı durumlar anlatılır. Oysa Zimmerman'a göre kadınların erkek tarafından yok edilmeye çalışılan bu özellikleri korunmalıdır. Zira ancak bu yolla kadınlar toplumsal alanda daha etkin olarak yer edinme imkanına kavuşabilirler. Onuncu bölümde eser (*Shark, Snake, Swarm/Köpekbalığı, Yılan, Arı Kümesi*), modern dönemde kürtajı yasaklamayı hedefleyen *ProLife* siyasi hareketini kendi çocuklarını yiyen Lamia miti üzerinden inceler. Böylece yazar okuyucuya çocuklarını yiyen anne karakteriyle kadına kürtajı yasaklayan bir siyasi hareket arasındaki ilişkiyi gösterir.

Kitabın son bölümü (*Come Back Twice As Hard/İki Kat Daha Güçlü Şekilde Dönmek*) Hydra ve Herkül hikayesi aracılığıyla “intersectionality” (kadınların kadın olmalarının dışında sınıf ve ırk gibi unsurlar vasıtasıyla da baskı altına alınması) kavramı üzerinden, kadınların daha da derin ayrımcılıklara uğradığını öne sürer. Bu soruna çözüm olarak da kadınların tüm etnik, kültürel ve sosyal farklılıkların bilincinde olarak daha güçlü bir dayanışma ağı kurması ve adeta ve çok başlı Hydra gibi farklı düşünen ve hisseden ama aynı gövdeye sahip bir direniş noktası oluşturması gerektiğini düşünür.

Eserin epilog (sonsöz) kısmı, kitabın başlığında yöneltilen soruya bilinçli olarak kışkırtıcı bir cevap veriyor: Antik ve modern dönemin bütün mitik hikayelerinin tekrar tekrar yeniden yazılarak başka bakış açılarıyla üretilebileceğini ifade eden Zimmerman, bu yeniden yaratma sürecinin de en iyi şekilde canavarlar tarafından yapabileceğini iddia eder (“*nobody redacts like a monster*”). Buna göre, kadınların tarihsel olarak *canavarlık* olarak yaftalanan bütün özelliklerini kucaklaması gerektiği ısrarla vurgulanır (“*that each of us has the capacity to be not only a monster but a mother of monsters. We can birth from our own bodies every one of men’s worst fears.*”).

Bu tür iddialarıyla, her ne kadar erkeklik ve erkeklik halleri konusunda fazla genelleme bir tavra sahip olsa da, eserin misojeni, erkek-egemen zihniyet ve ırkçılık konularında haklı ve önemli eleştiriler getirdiği açıktır. Zimmerman Antik ve modern dönemde misojeni problemini ele alırken canavar kadın-baskıcı erkek dikotomisine eleştirel yaklaşır; ne var ki modern dünyada kadının “canavarlık” özelliklerinin yüceltilmesi gerektiğini söylediğinde eleştirdiği dikotomik bakış açısını tersinden yeniden üretir.

Daha açıkça ifade etmek gerekirse, mitolojide kadın imgesinin yarattığı ayrımcılığı açığa çıkarmak konusunda yepyeni perspektifler sunmayı amaçlayan Zimmerman, bu amacıyla uyum içinde imgesel canavarlıkları yüceltmek yerine, daha çoğulcu ve her türlü dikotomik ilişkiye daha mesafeli, eleştirel bir yaklaşım geliştirebilirdi. Oysa Zimmerman dikotomik dili yeni bir mitoloji yaratabilmek için bir çıkış yolu olarak görmektedir. Ancak bu dikotomik dilin beraberinde getirebileceği sorunları sorgulama konusu yapmamaktadır.

Sonuç olarak, Zimmerman’ın önerdiği çözüm yolları tartışmalı olsa da, *Women and Other Monsters: Building a New Mythology* adlı eser, 21. yüzyılda güçlenen ve önümüzdeki yıllarda daha da güçlenmesi muhtemel görülen *mitolojik hikayeleri eleştirel olarak yeniden okuma geleneğinin* önemli bir örneğini oluşturur. Bu bakımdan Zimmerman’ın eseri mitoloji, folklor, kadınlık ve erkeklik meseleleri ve modernleşme süreçleriyle ilgilenen tüm okurların ilgisini çekecek yeni bir perspektif sunmaktadır.